

Informační systém krajinných prvků s významnou historickou a kulturní hodnotou II

Ing. David Jech
PhDr. Věra Vávrová
Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví
Oddělení historické kulturní krajiny
Oddělení informačních služeb
Průhonice 252 43
T: 296 528 348
267 711 691
F: 267 750 023
universe@centrum.cz
<http://landscape.hyperlink.cz>

Základním nástrojem ochrany, tvorby a racionálního užívání hodnot historické kulturní krajiny jsou objektivní informace, které musejí být dostupné ve správný čas na správném místě. Cíl řešení je součástí koncepční snahy o rozvoj prací na dlouhodobém záměru vybudování informačního systému, zaměřeného na digitální systém řízení, třídění, archivaci, zpracování a zpřístupnění dat v oblasti ochrany a využívání území s vysokou kulturní a historickou hodnotou, který má sloužit především pro interní podporu rozhodovacích procesů a výzkumných aktivit VÚKOZ Průhonice, případně řešení aktuálních problémů v této tématické oblasti. Současně v případě potřeby v budoucnosti umožní strukturovaným přístupem široké skupině odborníků i veřejnosti zpřístupnit vybranou oblast zájmových dat.

Příspěvek úzce navazuje na úvodní referát publikovaný v rámci sborníku IX. ročníku konference Informační systémy v zemědělství a lesnictví z roku 2003 a článek Krajina, historie, kultura a informace uvedený ve sborníku konference Životní prostředí a veřejná zeleň, pořádané v Klatovech stejného roku. Zabývá se především souhrnem dalších aktivit při řešení metodiky sběru dat v lokálním měřítku a stavem řešení navazujících problémových okruhů dalšího rozvoje ISHKK.

ISHKK, jako nástroj pro podporu ochrany, tvorby, poznávání a propagace hlubokých historických kořenů české krajiny byl založen v roce 2001 s využitím geografického informačního systému MapGrafix 3,9 americké firmy ComGrafix (http://www.comgrafix.com/mapgrafix_gis.html). Složen byl ze čtyř částí, pracovně nazývaných registr objektů, registr dřevin, registr osobností a registr dokumentů. Hlavní objem prací v roce 2002 byl soustředěn na založení záznamů nejvýznamnějších objektů zahradní a krajinářské tvorby, a to zejména z podkladů zpracovaných v průběhu předchozích aktivit Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví a dalších dostupných pramenů. V současné době obsahuje přes 800 různorodých objektů rozmístěných v rámci celého území České republiky. Hlavní objem aktivit a pozornosti v roce 2003 byl soustředěn na další rozvoj registru po metodické stránce, a to zejména na ověření způsobu sběru a vyhodnocení údajů pro registraci a sběr dat na lokální úrovni konkrétního území. Navrhovaný testovaný postup byl ověřován na modelovém území „Střední Pojizeří“, zejména v centrální části tvořené katastrálním územím Modřešice a Přepere, na jehož příkladu byly zkoušeny odpovídající metody analýzy území, výběru zájmových objektů, vyhledávání přístupných analogových i digitálních zdrojů a informací umožňujících rozlišení zájmových objektů. Současně byly formulovány i navazující problémové okruhy pro další konkretizaci metodiky a další upřesnění skupiny registrovaných objektů. V oblasti používaného SW je v současné době testováno využití ArcView 8,3, především z důvodů širší výměny a zpřístupnění zájmových dat. V letošním roce se předpokládá pokračování prací v metodické oblasti i v modelovém území, ověřování možností navázání a výměny dat s tématicky souvisejícími registry a další rozšiřování vlastních registrů zejména v oblasti dřevin a osobností.

Příklady problémových okruhů, řešených v rámci modelového území Středního Pojizeří:

Intravilán

Stanovení odlišných zájmových skupin a metod pro sběr údajů v zastavěném a nezastavěném území

Stanovení hranice zastavěného a nezastavěného území v různých typech zástavby

Parametry výběru zájmových objektů zeleně v zastavěném území

Výběr odlišných charakteristik objektů v zastavěném a nezastavěném území

Extravilán

Stanovení optimálního měřítka mapovacích podkladů

Stanovení kritérií výběru objektů

Stanovení optimálního rozsahu údajů o dřevinách i objektech shromažďovaných v terénu

Charakteristiky pohledových os a estetických prvků

Způsob výběru prvků v lesních porostech

Technické okruhy

Grafické zpracování, způsob prezentace, dostupnost

Příklady základních přístupných zdrojů informací o historii zájmového území:

Instituce a úřady

Na základě zákona o svobodném přístupu k informacím má každý právo získání dostupných informací (do jisté míry specifikované zákonem), pokud tomu nebrání zvláštní důvody (viz. níže) a úřad je povinen mu je poskytnout (často za úplatu). Díky tomuto zákonu úřady zveřejňují na internetu své výroční zprávy a rozpočty, důležité dokumenty (obecně závazné vyhlášky, usnesení, zápisy ze zasedání zastupitelstva, své identifikační údaje atp.). Některé obce a města mají na svých stránkách dostupné mapy, letecké snímky území, často také územní plán, případně i stručnou historii obce.

Zákon č. 106/1999 Sb. ze dne 11. května 1999 o svobodném přístupu k informacím

Které informace úřad neposkytne:

9.1. Princip omezení informací

9.2. Jakým způsobem úřad informací omezí § 12

9.3. Důvody odepření konkrétní informace (§§ 7 až 11)

9.3.1. Utajovaná skutečnost (§ 7)

9.3.2. Ochrana osobnosti a soukromí (§8)

9.3.3. Ochrana obchodního tajemství (§ 9)

9.3.4. Ochrana důvěrnosti majetkových poměrů (§ 10)

9.3.5. Vnitřní pokyny úřadu (§ 11 odst. 1 a))

9.3.6. Nehotové informace (§ 11 odst. 1 b))

9.3.7. Podmíněně předané informace (§ 11 odst. 2 a))

9.3.8. Informace zveřejňované pravidelně (§ 11 odst. 2 b))

9.3.9. Ochrana duševního vlastnictví (§ 11 odst. 2 c))

9.3.10. Informace získané při inspekční, kontrolní a podobné činnosti (§11 od. 3)

9.3.11. Informace o zvlášť chráněných procesech (§ 11 odst. 4)

9.3.12. Omezení na základě zvláštního zákona

1) Povinnými subjekty, které mají podle tohoto zákona povinnost poskytovat informace vztahující se k jejich působnosti, jsou státní orgány a orgány územní samosprávy a veřejné instituce hospodářící s veřejnými prostředky.

(2) Povinnými subjekty jsou dále ty subjekty, kterým zákon svěřil rozhodování o právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech fyzických nebo právnických osob v oblasti veřejné správy, a to pouze v rozsahu této jejich rozhodovací činnosti.

(3) Zákon se nevztahuje na poskytování osobních údajů a informací podle zvláštního právního předpisu.

Obecní úřady různých stupňů - výchozí informace o obci a území, nasměrování na případné další informační zdroje lokálního charakteru, mapové podklady různých měřítek a druhů, územně plánovací dokumentace, často letecké snímky, místní kroniky, oborové dokumenty, místní vyhlášky, zápisy z jednání (rekonstrukce, změny vlastnictví...)

Obce s rozšířenou působností, pověřená obec – částečně nahrazuje funkci okresních úřadů, často je lokalizována místě jejich bývalého sídla, dle vykonávaných pravomocí má k dispozici informace a dokumentaci o území i z dalších obcí

Krajský úřad – nahrazuje okresní úřady, shromažďuje zpřístupňuje podklady jednotlivých oborů (kultura a památková péče, životní prostředí a zemědělství, územní plánování a stavby aj.) umožňuje oficiální přístup k územním plánům a jejich průzkumovým částem formou knihoven.

Pozemkový úřad MZe ČR - zabezpečuje trvalé uložení a zpřístupnění veškeré dokumentace pozemkových úprav, soustřeďuje a poskytuje informační údaje z oblasti pozemkových úprav dle zák.139/2002 Sb., v platném znění

Český úřad zeměměřičský a katastrální – oficiální zdroj analogových i digitálních map včetně katastrálních a informací o katastru, mapový archiv včetně historických mapování (Stabilní katastr atp.), vše poskytováno proti finančnímu plnění

Národní památkový ústav - na úrovni krajů existují památkové ústavy, které jsou podřízeny Národnímu památkovému ústavu v Praze). Každé z pracovišť památkového ústavu monitoruje památky historického stavebního fondu i památky zahradního umění a vede si jejich evidenci. Centrální pracoviště NPÚ eviduje památky UNESCO (či přenáší pravomoc?) Památkové ústavy sbírají informace také o památkách lidové architektury (např. v r.2002 dokončená inventarizace fondu lidové architektury ve středních Čechách). Památková pracoviště dále soustřeďují informace o archeologických nalezištích .

Ústavy archeologické památkové péče - jsou podřízené krajským úřadům, také mohou poskytnout informace o aktuálních archeologických nálezech (přehled organizace památkových ústavů a archeologických pracovišť – adresář viz. www NPÚ).

Archeologický ústav AVČR - nejpodrobnější informace o všech archeologických památkách poskytuje Archeologický ústav AVČR, který vede evidenci o nálezech v Čechách na pracovišti v Praze a pro oblast Moravy v Brně.

Regionální muzea - při zjišťování informací o kulturně-historických objektech a lokalitách v daném regionu, a to nejen archeologické povahy, nelze pominout pracoviště regionálních muzeí s mnohdy významnou fotodokumentací a regionální literaturou.

Archivy - historické prameny písemné povahy, historické mapy, fotodokumentace aj. k příslušné lokalitě jsou uloženy v archivech. Celé území republiky zahrnuje síť těchto odborných pracovišť – viz web České archivní společnosti. Každé z archivní pracovišť je vybaveno regionální odbornou knihovnou a může, jako i ostatní výše uvedená pracoviště, vedle poskytnutí konzultace na konkrétní téma nasměrovat zájemce na další odborná pracoviště.

Stávající informační systémy a internetové zdroje

<http://mesta.obce.cz/> portál Veřejná správa on line (Města a obce on line)

zde je možné zadat jméno sídla a portál zobrazí oficiální informace o daném místě, včetně adresy příslušného městského / obecního úřadu.

<http://portal.gov.cz/wps/portal> portál veřejné správy

<http://www.mvcr.cz/casopisy/s/odkazy.html> - adresář veřejné správy

<http://www.mvcr.cz/casopisy/s/adresare/index.htm> - adresář obcí s rozšířenou pravomocí

<http://www.obcanske-poradny.cz/106/index.htm> - portál občanských poraden (Asociace veřejných poraden), věnuje se zákonu o svobodném přístupu k informacím (je zde přístupné plné znění zákona s komentářem právníka)

<http://www.cuzk.cz> - Český úřad zeměměřičský a katastrální

<http://www.uhul.cz/> - Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem

<http://www.npu.cz> - Národnímu památkový ústavu

<http://www.cas.cz> - Archeologický ústav AVČR

<http://www.cesarch.cz> – Česká archivní společnost

<http://portal.env.cz> – informace z resortu životního prostředí, mapy, letecké snímky aj.

<http://www.agronavigator.cz> - informace z resortu zemědělství a lesnictví

<http://www.ipos-mk.cz/> - informace z resortu kultury

<http://www.mapy.cz> - mapy pro celé území ČR v různé míře podrobnosti

<http://www.uzemniplany.cz> – soubor územních plánů z různých lokalit

<http://www.mvcr.cz/archivy/peva/czech/nazvy.html> - archivní sbírky a fondy v České republice a návod k jejich využití

Územní a hospodářská dokumentace

Lesní hospodářské plány, oblastní plány rozvoje lesů, územní plány, urbanistické studie, pozemkové úpravy, historické hospodářské záznamy místních hospodářství, statků a panství atp., místní kroniky.

Ústní sdělení

Cenným zdrojem informací k dané oblasti jsou v neposlední řadě místní **kronikáři**, místní pamětníci a amatérští historici se zaměřením na zájmové lokality dokážou v mnoha případech poskytnout velmi cenné informace.

Literární prameny a podklady

jsou specifické pro každé území, uváděny jsou příklady se zaměřením na oblast středních Čech a všeobecné údaje, včetně nejnovějších encyklopedických publikací s bohatou bibliografií. S regionální literaturou se lze nejlépe seznámit, vedle zde uvedené literatury, v regionálních institucích – viz výše.

Syntetické informace o území

Čáka J., 1998, Střední Brdy - krajina neznámá, Praha

Stavební objekty

Durdík T., 2000, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů , Praha

Kašička F., 1984, Tvrze středních Čech, Praha

Menclová D., 1972, České hrady I a II, Praha

Sedláček A...., Hrády, zámky a trvze...I - XV

Svoboda L. a kol., 1998 a 2000, Encyklopedie českých tvrzí. Díl 1 a 2, Praha

Škabrada J.,1999, Lidové stavby, Praha

Vlček P. – Sommer P.- Foltýn D., 1997, Encyklopedie českých klášterů, Praha

Vlček P., 1999, Ilustrovaná encyklopedie českých zámků, Praha

Technické objekty

Hlušíčková H. a kol., 2001 – 2003, Technické památky v Čechách. Díl 1 - 3,(A-S), Praha ,

Klempera J., 2000 – 2003, Vodní mlýny v Čechách , díl 1-8, Praha

Kuča K., 1995, České, moravské a slezské zvonice, Praha

Další registrované kulturní a přírodní památky

David P.- Soukup V., 2000, 555 památek lidové architektury, Praha

Kol. autorů, 1980-1985, Inventarizační průzkum lidové architektury Středočeského kraje, strojopis SÚRPMO Praha (archiv SPÚSČ)

Kuča K., 2002, Atlas památek .Česká republika, 1. a 2.díl, Praha

Poche E. a kol., 1977-1982, Umělecké památky Čech I – IV, Praha (pokračování díly věnované Praze)

Samek B. a kol., 1994 a 1999, Umělecké památky Moravy a Slezska . 1 a 2, Praha

Soupis památek uměleckých Království českého v politických v okresech...

Zahrady a parky

Pacáková B. - Petruž J.- Riedl D. – Svoboda A.M., 1999, Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha

Plošné úpravy a objekty

Chráněná území ČR 2000- 2003, I – VIII(?), Praha

Kuča K., 1995-2002, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I –V, Praha

Pešta J., 2003, Encyklopedie českých vesnic. Díl I. Střední Čechy a Praha , Praha

Přírodní prvky

Němec J., 2003, Památné stromy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha

Tábor I., Reš B., Součková M. 1998: Záchrana genofondu památných stromů v jihočeském a východočeském regionu, Acta Průhoniciana 67, Praha

Tábor I., Reš B., Součková M., 2001: Záchrana genofondu památných stromů v západočeském regionu, Acta Průhoniciana 70, Praha

Tábor I., Reš B., Součková M., 2002 : Záchrana genofondu památných stromů v severočeském regionu Acta Průhoniciana 71, Praha

Tábor I., Reš B., Součková M., 2003.: Záchrana genofondu památných stromů v jihomoravském regionu, Acta Průhoniciana 75, Praha

Morfologické útvary v krajině

Čáka J., 1996, Zmizelá Vltava, Beroun

Jiné

Sklenář K. – Sklenářová Z., 2002, Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha

Fotografická příloha:

Obr. č. 1 Svatý Jan u obce Modřešice

Obr. č. 2 Lidová architektura pojizerského typu – tradiční stavby

Obr. č. 3 Zvonice na návsi s chybějícími tradičními prvky zeleně

Obr. č.4 Topolová alej – výsadba z poloviny minulého století

Obr. č. 6 Drobná sakrální architektura dokresluje ráz území

Obr. č. 7 Kostel Sv. Jakuba – lokální dominanta

Obr. č. 8 Pomník pruského vojáka (1866) – paměť krajiny

Obr. č. 9 Tradiční ovocný doprovod cesty – selská cesta

Obr. č. 10 Venkovský hřbitov a kostel – charakteristická součást venkovského sídla

Obr. č. 11 Ukázka terénní analogové průzkumové mapy: